

gevangenschap verscheen er een bundel zijner gedichten, die te meer opgang maakten, daar de dichter in zulke ongelukkige omstandigheden verkeerde.

Het gemis zijner vrijheid had nogtans die gunstige uitwerking op hem, dat hij zich, na ze herkregen te hebben, van zijne vroegere dwalingen liet terug brengen, en in den schoot van 't Christendom wederkeerde. Hij nam nu de uitgave van zijn dagblad weder op zich, werd zelfs hof- en tooneeldichter bij den vorst, die hem eerst zoo wederrechtelijk had vervolgd, componeerde muziek, en zette zich aan de bewerking van zijne eigene levensbeschrijving; doch eer hij deze ten einde kon brengen, nam de dood hem weg in zijn drie en vijftigste levensjaar.

JOHANN GOTTFRIED HERDER.

1744—1803.

WERKEN.

Heldendicht: Der Cid. Legenden en andere gedichten. Proza: Over Godgeleerdheid, Wijsbegeerte, Geschiedenis en Letterkunde.

Deze als dichter doch bovenal als prozaschrijver beroemde man, die door den echt Christelijken geest, welke in zijne geschriften heerscht, hoogst weldadig op geheel Duitschland heeft gewerkt, werd te Morungen in Pruisen geboren.

De betrekkingen van koster, vóorzanger en onderwijzer eener meisjesschool bragten zijn vader niet genoeg op, om een talrijk huisgezin altijd tegen armoede te vrijwaren, doch vlijt, strenge orde en onderlinge liefde maakten de bekrompen omstandigheden dragelijk.

Zeer vroeg openbaarde zich bij den gezonden knaap een groote weetlust, zoo zelfs dat, als hij een boek naar zijn smaak in 't venster van een huis zag liggen, hij bescheiden binnen ging, om het ter leen te vragen. Zijn vader liet

hem dan ook de Latijnsche school bezoeken, waar hij reeds op zijn veertiende jaar de eerste was.

Een geestelijke, Trescho, welke omstreeks dien tijd in Morungen kwam wonen, nam den jeugdigen Herder als schrijver bij zich, waarvoor deze den avond en nacht bij hem doorbragt, doch des daags in de ouderlijke woning ging eten. Ofschoon Trescho den lust tot studie bij Herder spoedig bemerkte, ried hij diens ouders, wegens hunne bekrompen omstandigheden, hun zoon een handwerk te doen leeren; zelfs verbood hij den leergierigen jongeling langer dan tot elf uur des nachts op te blijven. Maar de rijke bibliotheek van Trescho was voor Herder te aantrekkelijk, dan dat hij zijne zucht naar kennis, zonder tegenstand, zou laten onderdrukken: vaak maakte hij zich van een of ander boek meester, klouterde dan heimelijk in een boom, waaraan hij zich met een riem vast bond, om er niet uit te vallen, en verdiepte zich dan in zijne lektuur. Langzamerhand evenwel ontdekte Trescho den grooten geest, die in Herder ontloek, en liet daarop na, hem in zijne studie hinderlijk te zijn.

In 1762 kwam bij Trescho een Russisch officier van gezondheid, die behagen in Herder schepte en, op voorwaarde dat deze eene verhandeling voor hem in 't Latijn zou vertalen, hem beloofde van eene kwaal aan 't rechter oog te genezen, en in de geneeskunde te onderwijzen. Verheugd stemde Herder met dit voorstel in, nam afscheid van zijne dierbare ouders, die hij sedert niet wederzag, en volgde zijn beschermer naar Koningsbergen.

Eene operatie, welke hij hier bijwoonde, deed hem zóó ontstellen, dat hij in onmagt viel en zulk een afgrijzen van de heelkunde kreeg, dat hij besloot haar vaarwel te zeggen en, zoo mogelijk, te voldoen aan zijne neiging om in de godgeleerdheid te studeeren. Wel stelde hem zijn beschermer de schitterende loopbaan van geneesheer te Petersburg voor oogen, en wees hij hem daarentegen op de vaak zoo schamele omstandigheden van een geestelijke, en 't gemis van alle hulpmiddelen zoo deze neiging werd opgevolgd —

Herders b
ningen a
ingeschre
Somme
bij met
zaamheid
lastig te
niet onde
hem het v
ders ons
tiende ja
haar on
gaf in 't
jaar we
hij zich
en weldi
door ger
Klotz, di
streed, z
Versch
gehulde
een reis
ontdekt
hem sta
zoon van
rokkend
in diege
Niet la
roep na
te make
inwillig
voelde H
den groo
geest vor
wikkeling
doen, we
voer kon

Herders besluit stond vast. Hij besteedde zijne laatste penningen aan de geringe onkosten om als student te worden ingeschreven — en zijn lot was beslist.

Sommige vrienden uit zijne geboorteplaats stonden hem bij met eenige gaven, waarvan hij met de uiterste spaarzaamheid gebruik maakte, om toch vooral zijne ouders niet lastig te vallen; de beroemde wijsgeer Kant gaf hem om niet onderwijs, en een onbaatzuchtig boekverkooper stond hem het vrije gebruik der boeken uit zijn winkel toe. Herders omstandigheden verbeterden, toen hij op zijn negentiende jaar als onderwijzer aan eene inrichting van middelbaar onderwijs werd geplaatst, waar hij onder anderen les gaf in 't Latijn, Grieksch en de wijsbegeerte. Het volgende jaar werd hij als onderwijzer naar Riga beroepen, waar hij zich voornamelijk toelagde op de Deutsche letterkunde, en weldra eenige stukken daarover in 't licht gaf. Hierdoor geraakte hij in een hevigen pennestrijd met zekeren Klotz, die Herder op eene weinig edelmoedige wijze bestreed, zoodat beide verbitterde vijanden werden.

Verscheidene jaren daarna dringt een arme, in lompen gehulde reiziger Herders studeervertrek binnen, en vraagt een reispénning. Herder verlangt zijn naam te weten, en ontdekt weldra, dat de zoon van zijn vroegeren vijand voor hem staat. Diep getroffen reikte Herder den ongelukkigen zoon van den man, die hem eens zoo veel leed had berokkend, zijne beurs, en bleef het volgende van den dag in diepen weemoed verzonken.

Niet lang had Herder in Riga vertoefd, toen hij een beroep naar elders kreeg, doch hij had zich zoo bemind weten te maken, dat men, om hem te behouden, zijn wensch inwilligde en hem tot predikant aanstelde. Nogtans gevoelde Herder zich in eene stad, waar men op koophandel den grootsten prijs stelde, nog niet op zijne plaats; zijn geest vond er de noodige hulpmiddelen tot hoogere ontwikkeling niet, en hij besloot eene reis door Europa te doen, welke hij door den bijstand zijner vrienden ten uitvoer kon brengen. Hij schepte zich in naar Nantes; ging

van daar naar Parijs, in welke stad hij met de voornaamste geleerden van Frankrijk in kennis kwam, en toen naar Straatsburg, waar hij zich een geruimen tijd ophield, om eene operatie aan het nog niet herstelde oog te ondergaan. Gedurende een half jaar doorstond hij tweemaal vruchteloos de pijnen en smarten daaraan verbonden: eerst de derde maal gelukte zij.

Na omstreeks twee jaar te hebben gereisd, gedurende welken tijd hij er zich op had toegelegd overal de inrichtingen van onderwijs te leeren kennen, bedankte hij voor zijne betrekking te Riga en werd hofprediker bij den Graaf von Lippe Bückeberg. Eenigen tijd daarna werd hij aangesteld als kerkopziener, en weigerde in die betrekking een proponent, op wiens gedrag en denkwijze nog al iets viel aan te merken, te bevestigen, ofschoon de Graaf dezen in bescherming had genomen.

Twee jaar later werd Herder als hofprediker en algemeen kerkopziener naar Weimar beroepen, waar hij Wieland en Göthe reeds vond. Van hier ondernam hij, door toedoen van den Baron van Dalberg, de zoo lang gewenschte reis naar Italië, welke voor hem eene nieuwe leerschool werd om menschenkennis op te doen. »Zij heeft mij gedrongen,» schreef hij aan zijne beminde vrouw, »vooral liefde en trouw te leeren hoogschatten, omdat die in de wereld zoo schaarsch zijn. Ernstiger zult gij mij voorzeker bij de terugkomst vinden; maar vrees niet voor dien ernst. Hij hecht mij aan u en de onzen met nieuwe, onbreekbare banden.»

Toen Herder in Weimar terug was gekeerd, werd hij van 't prediken en 't houden van lijkredenen ontslagen, en kreeg daardoor meer tijd om zich aan 't beoefenen der letteren te wijden, terwijl hij er zich voornamelijk op toellegde, den nadeeligen invloed tegen te gaan, dien de wijsgerige schriften van Kant, zijn vroegeren leermeester, uitoefenden. Zijne verdiensten werden door den Keurvorst van Beijeren zoo hoog geschat, dat deze hem in 1801 tot den adelstand verhief.

Hij stierf in zijn zestigste jaar, nadat eene oopenhooping

van klein
in zwaar

Gebir

Deze
worden
geboren

tot poezie
keer van
noodig h

Daan h
vader zi
naar H

afkeer
vader
doen b

toen de
weinig
kunnen

maakte.
Een o

hoorde
gedicht
in Götti

hem ver
In 177

en trad
wie hij
zuster,

van kleine lichaamsgebreken zijne gewone opgeruimdheid in zwaarmoedigheid had doen overgaan.

GOTTFRIED AUGUST BÜRGER.

1748—1794.

WERKEN.

Gedichten: Lenore. — Des Pfarrers Tochter von Taubenhain. — Die Kuh, enz.

Deze door zijne hartstogtelijkheid zoo ongelukkig geworden dichter werd te Wolmerswende in 't Halberstadtsche geboren. Zeer vroeg legde hij eene buitengewone neiging tot poëzij aan den dag, maar voegde daarbij zulk een afkeer van 't Latijn, dat hij, naar men zegt, twee jaren noodig had om de verbuigingen te leeren.

Daar hij vroegtijdig zijn vader verloor, trok zijn grootvader zich zijner aan, en deze zond hem, zestien jaar oud, naar Halle om in de godgeleerdheid te studeeren. Bürgers afkeer van deze studie en zijn los gedrag deden zijn grootvader besluiten hem in Göttingen de rechtsgeleerdheid te doen beoefenen, doch hij liet zijn kleinzoon aan 't lot over, toen deze, medegesleept door zijn levendig gestel, en te weinig vastheid van karakter bezittende om verleiding te kunnen weêrstaan, zich aan nieuwe misstappen schuldig maakte.

Een oud liedje, dat hij eene arme vrouw langs de straat hoorde zingen, gaf hem stof tot het vervaardigen van zijn gedicht *Lenore*, dat hij aan eenige zijner geleerde vrienden in Göttingen voorlas, welke er door verrukt werden en hem verder voorthielpen.

In 1772 werd hij *Amtmann* te Altengleichen in Hanover en trad twee jaar later in 't huwelijk met een meisje, voor wie hij weldra minder liefde gevoelde dan voor hare jongere zuster, welke bij hem was komen inwonen, en die hij